

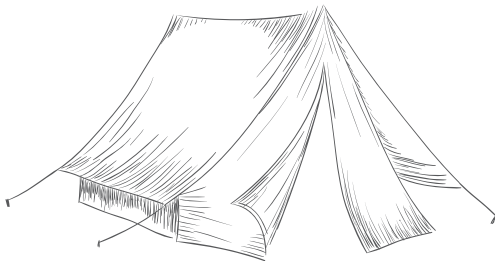
"רבותיי, ההיסטוריה..."

סיפור שיירת הל"ה

בקיצור...

מחלקת הל"ה, או מחלקת ההר כפי שקרא לה חיים גורי בשירו, הייתה מחלקה של 53 לוחמים, מהם 81 מהפלמ"ח ו-71 מהחי"ש (חיל שדה), שצעדה תחת פיקודו של דני מס, שהיה קודם לכן מפקדו של גוש עציון. רוב לוחמי המחלקה היו סטודנטים באוניברסיטה העברית בירושלים, ומעט מהם היו מטיילים מנוסים וסיירים ותיקים.

השיירה של המחלקה יצאה לדרך בשלב הראשון של מלחמת העצמאות, בטרם הכרזת המדינה, כדי לסייע לגוש עציון הנצור, ולתגבר אותו בלוחמים ובאספקה. באור ליום שישי ה' שבט התש"ח, 61 בינואר 1948, נחשפה המחלקה בדרכה, כתוצאה מכך כותרה על ידי המוני ערבים מהסביבה. בקרב, שנמשך לאורך כל היום, נהרגו כל חברי השיירה.

למה אנחנו כאן?

בינואר 1948 מנה גוש עציון ארבעה יישובים: כפר עציון, עין צורים, משואות יצחק ורבידים. שלושה מהם קיבוצים דתיים של "הפועל המזרחי", והרביעי קיבוץ של תנועת "השומר הצעיר".

לאחר הכרזת החלוקה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 פרצה מלחמת העצמאות והערבים תקפו אזורים רבים בארץ. הנופלים הראשונים היו חיילים בשיירת העשרה (ביניהם שלום קרניאל - חבר בני עקיבא). כחודש לאחר מכן המשיכו באופן משמעותי התקיפות על היישובים המבודדים והכבישים המובילים ליישובים יהודיים.

המצור על יישובי הגוש החל בחג החנוכה. בראשית המצור היה הגוש נצור חלקית, כאשר חלק מהדרכים המובילות אליו עדיין היו פתוחות למעבר, במשך זמן זה הוצאו הנשים והילדים מאזור הקרבות. לאורך כל תקופת המצור שיירות הסיוע, שנשלחו אל הגוש הנצור מירושלים, נפגעו במהלך נסיעתן בכביש הצר שעבר דרך בית לחם, ולא הצליחו להגיע אל יישובי הגוש. בג' בשבט, 14.1.48, פתחו ערביי האזור במתקפה

שהותירה את הגוש במצוקה קשה, במחסור גדול של כלי נשק, תחמושת, חומרי חבישה, מצברים למכשירי הקשר ובעיקר לוחמים. במחוז ירושלים של המדינה הצעירה נפלה ההחלטה לשגר כוח של 40 לוחמים, בפיקודו של הסמג"ד דני מס, בכדי להביא תחמושת ולהוות תגבורת נוספת ללוחמים בגוש הנצור.

מה קרה בשטח?

שלב א'

כבר בליל 14.1.48 נעשה ניסיון להגיע לגוש הנצור, במסלול שאורכו כ-11 ק"מ, משכונת בית הכרם. הכוח מנה ארבעים לוחמים, בהם, שתי כיתות אנשי פלמ"ח, ושתי כיתות אנשי חי"ש. בסמוך למקום בו נמצא מושב אורה כיום, נתקל הכוח במחסום אבנים, לכן בחרו המפקדים לשנות את המסלול המקורי. בשלב מסוים נשמעו מספר ריות והיה חשש כי התגלו. הוחלט לחזור. בשעות הבוקר שבו הלוחמים לסמינר המורים בבית הכרם.

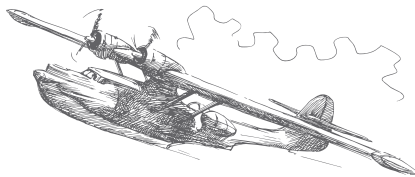
שלב ב'

בעקבות המצב החמור בגוש ובעיקר בעקבות החשש הכבד שההתקפה הערבית תחודש, כפי שנתקבל ממידע מודיעיני שזרם כל העת, הוחלט לא להתעכב, ולצאת שוב כבר בלילה הבא. לאור החשש שהאויב הערבי יארוב להם בציר ההתקדמות הראשון הוחלט שעדיף ללכת במסלול אחר ולהגיע לגוש בדרך עוקפת, מכיוון המושבה הר-טוב (היום בתחום מושב נַחם שליד בית שמש).

המחלקה, בת ארבעים הלוחמים, יצאה מסמינר בית הכרם במשאית להר-טוב. הם הגיעו להר-טוב בין 19:00 ל-20:00 והתקבלו במושבה בשמחה. התברר כי שני לוחמים נותרו ללא נשק. דני מס סירב לאפשר להם לצאת ללא נשק אישי.

מלכתחילה הייתה שעת היציאה המיועדת שעה 19:00 כדי להבטיח כי יגיעו לגוש עציין בין 2:00 ל-3:00 אך רק בשעה 23:00, סיים דני מס את התדריך בחצר בית הספר של המושבה והמחלקה יצאה לדרכה. מפקד המושבה רפאל בן ארויה הפציר בו להמתין במקום לילה נוסף משום שחשש כי בהליכה, כשמשא כבד על כתפיהם, במסלול הררי שאורכו 28 ק"מ הם לא יצליחו להגיע ליעדם בשעות הלילה ויתגלו עם

בוקר. דני מס העריך שיוכל לעבור את קו הכפרים צוריף - ג'בע בשעות החשיכה ואז להמשיך בהליכה מאומצת של 5 ק"מ במעלה ההר ואפילו אם יתגלו באור ראשון, הם יהיו כבר קרובים מאוד לגוש, ושם הערבים לא יוכלו לעצור בעדם. (בדיקת המסלול ולוח הזמנים מלמדת שצדק בהערכתו זו). המחלקה בת 38 לוחמים יצאה לדרך בדרך נקע אחד הלוחמים (ישראל גפני) את רגלו. דני מס הורה לשני לוחמים נוספים (אורי גביש ומשה חזן) לחזור עם הפצוע להר-טוב. השלושה חזרו צפונה בקו ישר שאורכו 3 ק"מ בלבד אל הר-טוב מבלי לחזור על העיקוף, בדרכם חלפו סמוך מאד לכפר הפורעים דיר-אבאן (הסיירים שתכננו את המסלול המקורי נמנעו במתכוון מתנועה של המחלקה סמוך לכפר זה מחשש להתגלות). שאר 35 (ל"ה) הלוחמים המשיכו בדרכם. לכניהם היו עוד 20-18 ק"מ במסלול קשה ופחות מחמש שעות עד עלות השחר.

תוצאות הנסיון השני

היחידה לא הגיעה למשואות יצחק במהלך הלילה ואף לא בשעות הבוקר המוקדמות. כיוון שהיא לא הייתה מצוידת במכשיר קשר, לאיש מכוחות ההגנה לא היה מושג על המתרחש. ביום שישי ה-16 בינואר 1948 נשלחו לאזור מספר מטוסים של שירות האוויר ובין הטייסים היה עזר ויצמן. הטייסים לא הבחינו במחלקת הל"ה אך הבחינו בריכוזי ערבים וכלי רכב במספר כפרים ערביים.

ניסיונות הבנת מהלך הקרב:

המסקנה העיקרית מכל המקורות שיש בידינו כיום היא שהקרב לא היה רצוף. הקרב החל לאחר התגלות המחלקה בואדי ג'אדור (נחל גדרה). בין היציאה מואדי גדור לירידה לנחל עצינה, עברה המחלקה על השלוחה (זו שעליה הולכים במסע-קורנט אל גורון), שם התגלתה לראשונה לכוח האויב מצוריף שתקף אותה באש. שם ככל הנראה הוחלט לא לסגת עם ראשית ההתגלות והיריות, אלא להמשיך במאמץ למלא את המשימה. בשעות אחה"צ עלתה משם ל"גבעת הקרב" ונהלה קרב עד ללוחם האחרון.

לוח הזמנים המשוער של יום הקרב:

צוות הלוחמים הדרים בנחל זנוח, עבר למרגלות הכפר הערבי בית נטיף, פנה מזרחה (ליד רוגלית של ימינו) ונכנס לנחל גדור (ואדי ג'אדור). בראש הכוח הלכו שני סיירים שתפקידם העיקרי היה לזהות את מסעף הואדיות בנחל שבו הערוץ הימני מוביל ישירות לכפר האיוב צוריף.

06:00 - לפי המידע שבידינו, שני הסיירים מתגלים על ידי שתי נשים מצוריף שיצאו לקושש זרדים. הסיירים קראו לעברן בערבית "אנחנו מההגנה הערבית". הנשים ברחו מיד. ההנחה היא שהסיירים לא פתחו עליהן באש כי היריות היו מגלות אותם מיד בשטח עוין. ככל הנראה הם המתינו למחלקה ודיווחו לדני מס על האירוע. על פי השערות אלו החליט להמשיך בתוכנית ולחצות את קו צוריף - ג'בע לפני שתתחיל פזעה מהכפרים. הנשים צועקות יהוד יהוד, המידע מגיע במהירות למחנה האימונים בצוריף והמידע נמסר על לאיברהים אבו דאיה.

אבו דאיה שולח חוליה של לפחות 5 לוחמים המזהים את המחלקה ופותחים עליה באש מדוייקת. הל"ה מותקפים באש דלילה. ההיתקלות גורמת לשיבוש המסע.

08:00 - 11:00 - אבו דאיה מגיע עם כל לוחמי הג'יהאד אל מוקאדס במחנה צוריף ותוקף את הל"ה. לפי הדעות שבהם פתחנו, ככל הנראה לאחר מספר שעות מצליח כוח השיירה לרדת לנחל עציונה ולהסתתר בין הסלעים בערוץ הנחל.

11:00 - 14:30 - האזור שקט. (חיילי השיירה מסתתרים בין עצים גדולים ובולדרים - בקירוב ליד אזור הבמה היום). מטוסי שירות האוויר לא מגלים פעילות קרבית באזור המפקד הבריטי דוגין מבקר בצוריף ומתרשם שהמקום שקט. בזמן הזה מופעלת פזעה בעשרות כפרים ערביים. לפי מקורות ערבים רציניים הגיע מספר הלוחמים הכפריים ל-2000. הם תפסו את חורבת סנסן ואת גבעה נ.ג. 603. הערבים לא הסתערו בשלב זה ויתכן שהל"ה לא ידעו שהם מוקפים. אחד השיקולים שהועלו היה להסתתר במקום ובחסות הלילה לסגת לעמק האלה ולמושבה הרטוב, אך דני מס החליט שלא לבחור באפשרות הנסיגה על פני מילוי המשימה ודבקות במטרה.

14:30 - 15:30 - דני מס ולוחמיו מחליטים לעלות לגבעה נ.ג. 573 המכונה ד'האר

אל חאג'א (גב הגברת). לא ברור המניע לכך. ייתכן שחשבו ששלוחת סנסן פנויה או שבקשו לשפר עמדות לקראת המשך מסעם לגוש בלילה דרך חורבת סנסן. כאשר החלו לעלות על הגבעה הם נגלו על ידי הערבים. חלק מהלוחמים נורו בגבם בעת העלייה. כשהגיעו לראש הגבעה נג. 573 (שנקראה אחר כך "גבעת הקרב"), הם ראו לחרדתם כי הם מוקפים. הערבים החלו צולפים עליהם בעיקר מגבעה נג. 603 שחלשה על גבעת הקרב מצפון. גבעת הקרב הייתה חשופה והלוחמים הסתתרו מאחורי הסלעים. הערבים מסתערים מספר פעמים על הגבעה ונהדפים, לבסוף לאנשי השיירה נגמרת התחמושת ורוב הלוחמים נהרגים ונפצעים.

16:30 - 17:00 חמישה לוחמים מנסים לרדת לנחל עצינונה ונהרגים.

17:00 - אחרון הלוחמים נופל בקרב על ראש הגבעה.

סוף המערכה

למפקד הבריטי של משטרת חברון, היימיש דוגן, הגיעו ידיעות על נפגעים ערבים רבים, שהועברו לבית החולים. הוא שמע על קרב יריות שהתנהל ליד הכפרים צוריף וג'בע. בשבת בבוקר הוא יצא לצוריף, משם יצא בסיוע רועים מהכפר וגילה את גוויות לוחמי המחלקה. בשעות אחר הצהרים של יום השבת, הועברה הידיעה על מציאת הגוויות למטה ההגנה בירושלים.

דוגן הפציר באנשי צוריף לשאת את הגוויות לכפר הסמוך, משם יוכל להובילן ברכב לירושלים. רק לאחר שהבהיר להם כי הגוויות שייכות לאל והסכים לשלם להם 500 מיל לגוויה, הם הסכימו. כשדוגן הגיע למחרת לכפר, הוא מצא שלושה חיילים בריטים שהגיעו לכפר ברכב, מוקפים על ידי הכפריים המאיימים להרגם. נפוצה השמועה שכביכול היהודים התקיפו את צוריף. הערבים שעסקו באיסוף הגופות נתקפו כעס רב, דרדו את הגופות לתהום, התעללו והשחיתו אותן. דוגן סילק מהגבעה את הערבים ובעצמו, בסיוע חיילים בריטיים הביא את הגוויות אל הרכב הבריטי ומשם לכפר עציין. באותו לילה הגיעו לכפר עציין לוחמים ממחלקת הפלמ"ח וממחלקת החי"ש ועסקו בזיהוי חבריהם שנפלו בקרב, בראשות הרב אריה לווין. הגופות זוהו והובאו לקבורה למחרת היום, בבית הקברות בכפר עציין. חלק מהורי הנופלים וקרוביהם הוסעו במשוריניים בריטים מירושלים להלוויה ולאחר מכן הוחזרו לירושלים.

המשך המאבק על גוש עציון

הלחימה בגוש עציון נמשכה מתוך הבנה שברגע שגוש עציון נופלת, ירושלים בסכנה. שיירת תגבור עמוסת אספקה, הצליחה לפרוץ אליהם ב- 21 בפברואר 1948 ("שיירת דבורה") ולחזור בשלום לירושלים. שיירה נוספת יצאה ב-27 במרץ 1948 ובדרכה חזרה היא נבלמה לראשונה בנבי דניאל, ובהמשך הדרך ספגה אבידות רבות. למחרת חולצה השיירה על ידי הבריטים. בימים ג'ד-ד' באייר, 12 - 13 במאי 1948, ערב הכרזת העצמאות, נערכה התקפה גדולה על יישובי גוש עציון שנפלו בקרב לפני כוח אויב עדיף. גוש עציון נכבש ונהרס. באותו יום נהרגו בכפר עציון 127 איש, רק ארבעה ניצלו. לוחמי גוש עציון נלקחו לשבי הירדני למשך תשעה חודשים. למחרת, ה' באייר, הכריז דוד בן-גוריון על הקמת מדינת ישראל.

סיפור זיהוי גופות הלוחמים

לאחר נפילת הגוש וסיום מלחמת העצמאות, בחשוון תש"י 1949, נערך מבצע ליקוט עצמות, בו הועברו גופות הנופלים בקרבות לירושלים. 240 גופות נופלי גוש עציון ובהם לוחמי מחלקת הל"ה נקברו בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

כאשר הובאו הגופות לקבורה קבועה בהר הרצל נוצרה בעיה בזיהוי של שנים עשר מן הלוחמים. רבה של ירושלים, רבי צבי פסח פרנק, הציע לערוך טקס קבלי (מהקבלה היהודית) בשם "גורל הגר"א", שיערוך הרב אריה לוי. הורי לוחמי הל"ה והרב פרנק פנו לרב אריה לוי בבקשה שיקיים את הגורל, והוא הסכים.

הטקס נערך בנוכחות הרב אריה לוי ובנו הרב רפאל בנימין לוי, הרב אהרן יעקובוביץ, ראובן מס (אבא של דני מס) ויצחק פרסיץ. הגורל נעשה בעזרת ספר תנ"ך עתיק שהודפס באמסטרדם בשנת 1700. על ידי פתיחה מיוחדת של הספר, נרמזו זהותם של 12 הגופות. בכל פעם שפתחו את התנ"ך נרמז שם של חלל אחר, לדוגמה הפסוק "הלא בן ימיני" (שמואל כא) רמז לעודד בן ימיני, והפסוק "ולזבולון אמר" (דברים) רמז ליצחק זבולוני. כך נקבעה זהות 12 הגופות הנותרות, וכאמור, כולן נקברו בבית הקברות הצבאי בהר הרצל בירושלים.

במלחמת ששת הימים, בשנת 1967, חזרה ישראל לשלוט גם בגוש עציון. כפר עציון הוקם מחדש. בינואר 1970 נחנך כביש ה"ה, דרך 367, מעמק האלה אל גוש עציון, במסלול שאותו לא הצליחה להשלים מחלקת ה"ה.